

Opetus- ja kulttuuriministeriö/Kirjaamo
Ylitarkastaja Mirva Mattila

Viite Lausuntopyyntönne OKM/64/040/2014

LAUSUNTO ESITYKSESTÄ KANSALLISEN MAAILMANPERINTÖSTRATEGIAN PÄÄLINJAUKSIKSI 2012–2022

Suomen arkeologinen seura ry. (SARKS) antaa opetus- ja kulttuuriministeriön pyynnöstä seuraavan lausuntonsa esityksestä kansallisen maailmanperintöstrategian päälinjauksiksi 2012–2022. Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt lausunnonantajia kiinnittämään ensisijaisesti huomiota siihen, miten esityksen linjaukset ja toimenpide-esitykset vastaavat tarpeisiin ja odotuksiin muuttuvassa toimintaympäristössä. Strategiassa ei kuitenkaan juurikaan määritellä niitä toimintaympäristön muutoksia, joihin esityksen on tarkoitus vastata.

Ainoita strategiassa eksplisiittisesti mainituista ”tulevaisuuden haasteista” on resurssien niukkeneminen (s. 10), minkä valossa ehdotetut toimenpiteet vaikuttavat yleisesti ottaen epärealistisilta ja ylimitoitetuilta. Erityisen huolestuttava on strategian vaikutusten arviointiin liittyvä toteamus siitä, että ehdotukset on pääosin toteutettavissa ”priorisoimalla olevia määrärahoja” (s. 28). Samoin esitetään maailmanperintötoiminnan priorisoimista kansallisella tasolla päätettävissä EU-rahoituksissa (s. 22). Mikäli tämä tarkoittaa käytännössä kaiken muun kansallisen kulttuuriperinnön sekä kulttuuriympäristön hallintoihin, suojeluun ja hoitoon käytettävissä olevan rahoituksen vähenemistä entisestään, esitystä ei voi pitää ainakaan tältä osin hyväksyttävänä. SARKS myös oudoksuu strategiaesityksen läpäisevää ajatusta maailmanperinnöstä maamme muusta kulttuuriperinnöstä erillisenä toiminnan kohteena. Maailmanperinnön hallinnointi ja ehdotetut toimenpiteet olisi kyettävä toteuttamaan jo olemassa olevien toimijoiden voimin, integroituna kansallisen kulttuuriperintömme vaalimiseen kokonaisuutena.

Lisäksi SARKS ehdottaa yleisenä huomiona, että strategiassa tarkasteltaisiin maailmanperinnön käsitettä ja maailmanperintötoimintaa myös kriittisesti eritellen, ongelmakohdat ja riskit tunnistaen. Ongelmien tiedostaminen, analysointi ja ratkaisujen pohtiminen on oleellista, kun linjataan maailmanperintösopimuksen kansallista toimeenpanoa tai toisaalta Suomen roolia maailmanperintöön liittyvässä kansainvälisessä yhteistyössä ja maailmanperintöajattelun kehittämässä. Maailmanperintöä koskevassa tutkimuksessa on 2010-luvulla nostettu esiin muun muassa seuraavia epäkohtia: maailmanperintökohteiden epätasapainoinen jakaantuminen eri maiden ja maanosien kesken globaalistrategiasta huolimatta; maiden välinen ”kilpailu” maailmanperintökohteiden määrässä; maailmanperintölistauksen käyttäminen sisä- tai ulkopoliittisen painostuksen tai etujen ajamisen välineenä; asiantuntijoiden väistyminen virkamiesten tieltä maailmanperintökomitean työskentelyyn osallistuvissa kansallisissa lähetystöissä, minkä katsotaan samalla lisänneen poliittisten motiivien merkitystä päätöksenteossa; maailmanperintöstatukseen liittyvät uhat kohteiden säilymiselle eli lisääntyneiden kävijämäärien aiheuttama kulutus, vandalismin ja tahallisen tuhoamisen kohonneet riskit sekä perinnön käsitteen rajoittunut, esteettisiä ja tieteellisiä arvoja korostava määrittely. Myös maailmanperintösopimuksen keskeinen tavoite ”koko maailman yhteisen perinnön” tunnistamisesta on kyseenalaistettu epäselvänä ja vanhentuneena.

Suomen kulttuuriympäristöstrategia (2012–2020) toimenpide-ehdotuksineen ja parhaillaan ratifioinnin valmistelussa oleva Faron sopimus mainitaan strategiassa maailmanperintötoiminnan ”viitekehyksenä” (s. 7). Strategiaehdotuksessa esitettyjen linjausten, jopa maailmanperintöajattelun ylipäätään, voi kuitenkin joiltakin osin katsoa olevan ristiriidassa sekä kulttuuriympäristöstrategian että Faron sopimuksen tavoitteiden kanssa.

Kulttuuriympäristöstrategiassa ja Faron sopimuksessa molemmissa korostetaan kulttuuriympäristön ja kulttuuriperinnön merkitystä paikallisyhteisöille, osana ihmisten jokapäiväisiä elinympäristöjä ja arkea. Maailmanperintöstatus on kuitenkin ennen kaikkea kansainvälinen ’brändi’, jonka toivotaan lisäävän ylikansallisessa organisaatiossa määritellyn ”erityisen yleismaailmallisen arvon” (OUV) kriteerit täyttävien kohteiden vetovoimaa lähinnä matkailu- ja vierailukohteina. Statuksen hankkiminen ja ylläpito tosiasiallisesti siirtää kulttuuriperinnön määrittelyä ja kulttuuriympäristön kehittämistä koskevaa valtaa pois paikallisilta ja kansallisilta toimijoilta. Maailmanperintöstatus saattaa siten vaikeuttaa ja hidastaa paikallisesta näkökulmasta tarpeellisiksi katsottujen muutosten toteuttamista, erityisesti kaupunki-

kohteissa, joihin vaatimukset jo itsessään ongelmallisten ”autenttisuuden” ja ”eheyden” säilyttämisestä (s. 9) istuvat huonosti.

Kulttuuriympäristöstrategian päätavoitteiksi määritellyt ”kestävän kehityksen tukeminen” sekä ”hallinnon vastuun ja sektorivastuiden selkeyttäminen” (s. 8) eivät myöskään ole yksiselitteisesti yhdenmukaisia maailmanperintöstrategiaan sisältyvien ehdotusten kanssa. Vaikka kohteiden matkailustrategiat luotaisiinkin Unescon kestävän kehityksen matkailuohjelman kriteereiden mukaisiksi (s. 24), kuormittavat matkustamisesta aiheutuva hiilijalanjälki, kävijämäärien lisääntyminen ja ”laadultaan maailmanperintötasoa” olevien palvelujen (s. 2) rakentaminen väistämättä ympäristöä, eivätkä ainakaan edistä perintökohteiden fyysistä säilymistä.

Ajatus maailmanperintökohteisiin liittyvän tutkimuksen, suojelun, hoidon, viestinnän, kasvatuksen ym. toiminnan ”esimerkkivaikutuksesta” on teoriassa hyvä. Käytännössä strategiaesityksen ehdotusten toteuttaminen kokonaisuudessaan loisi maan muusta kulttuuri- ja luonnonperinnön vaalimisesta erillisen todellisuutensa, joka paitsi synnyttäisi lisää hallinnon tasoja ja byrokratiaa myös söisi resursseja jo olemassa olevilta toimijoilta. Maailmanperinnön nostaminen muun kulttuuriperinnön edelle, erityisen ”maailmanperintökoulutuksen”, ”kasvatuksen”, ”viestinnän” tai ”tietoisuuden” kohteeksi, on turhaa. Olisi tarkoituksenmukaisempaa integroida ja kehittää maailmanperintötoiminta yhdeksi osaksi kulttuuri- ja luonnonperintöön liittyvää kansallista toimintaa, jonka tavoitteena on edistää maamme kaiken perinnön yleistä tunnettuutta ja arvostusta sekä ihmisten osallistumista sen vaalimiseen.

Strategiassa todetaan perustellusti, että tulevaisuudessa tarvitaan paljon lisätutkimusta maailmanperintökohteiden kulttuuristen, sosiaalisten, ekologisten ja taloudellisten arvojen tunnistamiseksi ja hyödyntämiseksi (s. 10–11, 24), mutta mahdollisiin hyötyihin suhtaudutaan esityksessä kuitenkin lähes itsestäänselvyysinä (s. 11, 28). Osa maailmanperintökohteisiin sijoitetuista julkisista varoista saattaa palautua yhteiskunnalle ja maailmanperintö osoittautua ”ihmiskunnan suureksi voimavaraksi”, mutta tämänkaltaiset väitteet kaipaisivat tuekseen vankempaa tosiasiapohjaa ja enemmän tutkimustietoa. Kohteiden kantokyky ja taloudellinen potentiaali lienee myös hyvin vaihteleva.

Maailmanperintösopimuksen kantava ajatus ihmiskunnan yhteisen kulttuuri- ja luonnonperinnön vaalimisesta kulttuurien välisen yhteistyön, ymmärryksen ja rauhan aatteen edistämiseksi on sinällään kaunis ja kannatettava. Strategiaesityksessä

peräänkuulutetut avoimuus ja uskottavuus edellyttäisivät kuitenkin realistisempaa otetta sopimuksen alkuperäisen idean ja todellisuuden yhteensovittamiseksi. Maailmanperintö on sosiaalisesti rakentunut käsite, jonka poliittisia ja taloudellisia ulottuvuuksia on tarpeetonta kuorruttaa naiiveilla latteuksilla. Suomi voi tavoitella nykyistä näkyvämpää asemaa kansainvälisessä maailmanperintöpolitiikassa, mutta se ei voi olla tavoite itsessään. Maailmanperintöstrategiassa olisi syytä tuoda selkeämmin esille se, millaisten arvojen, intressien ja konkreettisten muutosten ajamiseen Suomi vaikutusvaltaansa käyttäisi.

Helsingissä 24.3.2015

Suomen arkeologinen seura ry:n hallituksen puolesta,

FT Eeva-Maria Viitanen, puheenjohtaja
(eeva-maria.viitanen@helsinki.fi)

FM Johanna Enqvist, hallituksen jäsen
(johanna.enqvist@helsinki.fi)